

**ВИКОНАВЧИЙ ОРГАН КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
(КИЇВСЬКА МІСЬКА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ)
ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРИ
КОЛЕДЖ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА
«КИЇВСЬКА МУНІЦИПАЛЬНА АКАДЕМІЯ ТАНЦЮ
ІМЕНІ СЕРЖА ЛИФАРЯ»**

**ХОРЕОГРАФІЧНА КАРТИНА «СОЛОДКА ДАРУСЯ»
(за мотивами однойменного роману «Солодка Даруся» Марії Матіос)**

**Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи
(творчого проєкту на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»)**

Здобувача рівня вищої освіти
4 курсу 4Н групи
Шпонько Катерина Володимирівна

Керівник:
доцент кафедри
хореографічних та мистецьких дисциплін,
Коледж хореографічного мистецтва «КМАТ
імені Сержа Лифаря»
Олександр Нестеров

Рецензент:
доцент кафедри
хореографічних та мистецьких дисциплін,
Коледж хореографічного мистецтва «КМАТ
імені Сержа Лифаря»
Білаш Ольга Сергіївна

Захищено на засіданні екзаменаційної комісії
Протокол № ____ від _____ р.

Київ, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ	6
1. Аналіз літератури та джерел, що використовувались при реалізації творчого проєкту.....	6
2. Обґрунтування джерела постановки.....	7
ХУДОЖНЬО-АНАЛІТИЧНІ ВІДОМОСТІ	9
1. Лібрето.....	9
2. Ідейно-тематичний аналіз.....	10
3. Творчий задум (форма, жанр, стиль) та обґрунтування	11
4. Композиційно-архітектонічна побудова.....	12
5. Дійові особи та їхня характеристика.....	12
6. Характеристика музичної основи хореографічного твору.....	13
7. Сценарно-композиційний план.....	14
8. Сценографія.....	15
ВИСНОВКИ	17
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	18
ДОДАТКИ	19

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми творчого проєкту

Історія і кожна окрема людина за всіх часів і режимів пов'язані однією пуповиною. Гріх і його спокута - явища майже осяжні, матеріальні.

Розповідь про безпощадні жорна історії, невичерпне людське зло і незнищене добро водночас, про природність людської толерантності різної крові та націй у часи історичних катаклізмів та про потаємні пристрасті маленького людського серця.

Людські почуття в часи окупаційного режиму, допомагають краще пізнати свої землі, велич та генетику свого народу. Загострені стосунки, в Галичині і Буковині між українською більшістю та німецькою, румунською, радянською адміністрацією. Перетворення у світогляді, психіці, філософії, що відбуваються у людини в часи важких, надзвичайних історичних подій.

Яскравим прикладом цієї тематики слугує однойменний роман «Солодка Даруся» Марії Матіос де Даруся та її родина є уособленням України та трагедії всього українського народу.

Сюжет та мотиви роману дуже актуальні на сьогоднішній день. Творчий проєкт «Солодка Даруся» вперше розкриває цю історію в хореографічній картині.

Мета творчого проєкту: спроба знайти концептуальне рішення досліджуваної теми засобами синтезу хореографічної пластики, музики та акторської майстерності, та за врахуванням теоретико-практичного досвіду створити хореографічну картину «Солодка Даруся».

Завдання творчого проєкту:

- Реалізувати на практиці мету творчого проєкту;
- Дослідити практично та обґрунтувати теоретичний матеріал;

- Ознайомитися з напрямками сучасної хореографії, їх філософією і технікою.

Новизна творчого проєкту полягає в:

- Оригінальній концепції поєднання сучасного танцю з народними елементами (такими як музика, костюми)
- Застосуванні нових методів (методик, практик, форм роботи), робота з виконавцями, робота з імпровізацією та імпульсами.
- Режисерських, лексичних, сценографічних знахідках, що полягають у концептуальному поєднанні пластики тіла та музики з акторською майстерністю.

Практичне значення творчого проєкту:

Хореографічна картина «Солодка Даруся» може бути продемонстрована цілісно на сценічних майданчиках різного типу: (великі/камерні/вуличні) сцени.

Участь танцівників у проєкті сприяє підвищенню їх виконавського рівня, розширенню акторських навичок, роботою з імпровізацією та пластикою тіла.

Безумовно присутня просвітницька та виховна роль творчого проєкту який надає можливість танцівникам і глядачам осмислити актуальність теми, заглибитися у вивчення історії рідного краю, попрацювати з новими напрямками сучасної хореографії.

Апробація творчого проєкту.

Декілька частин даного проєкту було оприлюднено на передзахисті кваліфікаційної роботи (творчого проєкту) в травні. Загальна робота буде представлена під час захисту кваліфікаційної роботи (творчого проєкту).

Структура та обсяг пояснювальної записки. Пояснювальна записка складається з двох розділів, висновку, списку використаних джерел (4 найменувань), додатків (6 позиції). Загальний обсяг роботи – 24 сторінка, з

них основного тексту – 16 сторінок.

АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ

1. Аналіз літератури та джерел, що використовувались при реалізації творчого проєкту

При підготовці та реалізації творчого проєкту була проведена дослідницька діяльність під час якої опрацьовано різноманітні джерела літературних, публіцистичних та наукових праць.

Основним джерелом постановки є однойменний роман «Солодка Даруся» Марії Матіос (та театральна вистава «Солодка Даруся» реж. Ростислава Держипільського.)

Це історія звичайної української сім'ї в часи, коли до України прийшла радянська влада. Роман сповнений драматичності, правдивості, із суворо показаною людською байдужістю, заздрощами тощо. Події відбуваються в 50-60х. р.р. на Буковині. У творі розкрито трагедію сім'ї Ілащуків, а в їх особі – трагедію всього буковинського народу, який роками жив у страху.

Марія Матіос - одна з найпопулярніших письменниць сьогодення. Корінна гуцулка з Буковини, народилася 19 грудня 1959 р. в селі Розтоки Путильського району Чернівецької області. Поезія з'явилася в житті Марії з самого дитинства. Її прадід був письменником, а мати вчителькою і саме завдяки їй маленька Марійка зрозуміла матеріальну велич слова.

Марія пише різко і по-болбочому гостро, книга «Солодка Даруся» - сучасний український роман який є дуже актуальним на сьогоднішній день, роман визнано однією з книг, яка дуже впливає на свідомість українців. Також у 2005 році Марія Матіос отримала Національну премію України імені Тараса Шевченка за роман «Солодка Даруся». Роман переносить читачів у жорстоке, сповнене крові і болю історичне пекло, туди де страшно і там де безодня. Цей твір має складний сюжет який поєднується з неповторною українською мовою. Романи і повісті Матіос мають прототипів у реальному житті, тому

вигадувати нічого не доводиться, лише треба ретельно маскувати реальні події, щоб приховати певних мешканців її рідного краю.

Вистава «Солодка Даруся» в Івано-Франківському драматичному театрі. Прем'єра відбулася у листопаді 2008 року і стала першою режисерською роботою для Ростислава Держипільського. Театральна вистава була номінована на Шевченківську премію. Вистава стала знаковою і показувалась вже понад двісті разів на сценах України а також за кордоном, зокрема в США, Польщі, Канаді.

Сказати що вистава вражає – нічого не сказати. Атмосфера вистави переносить глядачів у буковинське село понівечене радянською владою. Дуже влучно використані українські пісні у виставі, вони надають особливого звучання, завдяки музиці атмосфера під час вистави, стає неймовірно сильною, такою що час зупиняється і неможливо стримати сліз. Вражає постановка всім, декорації майже відсутні. Є дві лави, одна на подвір'ї Дарусі а друга в селі, присутні дві трембіти, та солодкі цукерки, яких не можна Дарусі, від них в неї болить голова. Всі ці предмети безсумнівно мають велике символічне значення у творі.

Актори проживають цю виставу максимально і в це залучають глядача, оскільки починається вистава з того, що актори співаючи виходять на сцену з глядацької зали. Подивившись виставу можна зрозуміти, що постановка зроблена на високому рівні з великою любов'ю до рідного краю.

2. Обґрунтування джерела постановки

Завдяки аналізу літературних творів і опрацюванню книг з хореографічного мистецтва було отримано важливу інформацію щодо роботи балетмейстера з виконавцями, використання стильових особливостей сучасного танцю, за допомогою чого згодом відбулася постановка і практично-теоретична робота над реалізацією творчого проєкту.

З огляду на те, що твір формально є хореографічною картиною(дві і більше частин, як відомо, об'єднані в одну повноцінну композицію). Було вирішено об'єднати в хореографічній постановці декілька картин, які повністю розкривають драматургію твору.

Протягом всього сюжету головна героїня все розуміє і знає, лише не говорить, вона є уособленням людей які мають психологічні травми і живуть з ними. Суспільство в даному випадку не робить зовсім нічого, лише засуджують.

Мета твору - розкрити внутрішній стан героїв і показати що життя це найцінніше що є у кожного з нас.

- «Життя і війна тривали одночасно, водночас залежні і незалежні одне від одного».[1.с.165]
- «...Але це таки правда, що нікому так не є погано, як нашим ворогам коли нам добре».[1.с.76]
- «Важить не час, а людина в обставинах часу».[2.анотація]

Цитати з роману «Солодка Даруся».

Музика підбрана згідно з сюжетом і стилем хореографії. Події відбуваються в 50-60х.р. В Україні в селі Черемошне що на Буковині, тому перевагу було надано музиці з пригодницько-історичного фільму «Довбуш».

Плейлист розроблений композиторами Аллою Загайкевич та Олександром Чорним, музика поєднує в собі симфонічний оркестр з понад десяти інструментів, народний спів та електронні мотиви.

Ця композиція розкриває тему та задум картини. Використані народні мелодії, звучання дрімби та різні вигуки під час хореографічної постановки. Всі ці прийоми переносять глядача у внутрішній світ героїв, розкривають емоційний стан та показують те яким було життя в ті часи. Кожна нота і кожний звук в цій композиції занурюють глядача у світ емоцій та почуттів, які формують людські історії та взаємовідносини.

ХУДОЖНЬО-АНАЛІТИЧНІ ВІДОМОСТІ

1. Лібрето

Дії відбуваються на Буковині в 50-60 роки. В часи коли в Західну Україну прийшли радянські «совєти». В селі Дарусю вважають дурною та несповна розуму через те що дівчина мовчить, та чи дурна вона насправді?! Вона все чує і все розуміє лише не говорить бо «слова можуть наробити шкоди». Дарусю переслідують постійні головні болі, тому вона рятується як тільки може, так як їй підказує внутрішній голос, вона закутує голову хустками, вона закопує своє тіло в землю або заходить в холодну воду по шию і стоїть там, допоки не пройде біль. Люди жорстокі і тому не сприймають дії Дарусі, вони продовжують її цькувати та кидати в неї цукерки від яких їй болить голова.

Даруся перебуває у важкому стані, в неї болить голова, їй страшно і погано, вона намагається врятуватися і хоча-б трошки полегшити головний біль. Люди кричать та насміхаються. Всі дії відбуваються біля хреста, який символізує долю людини. Люди кидають цукерки та кричать, показуючи цим те що їм байдуже на Дарусю і її життя, їм просто важливо все контролювати (не допомагати а саме контролювати).

В селі проживає Іван Цвичок, якого теж люди вирішили вважати ненормальним. Ніхто не знав хто в нього батько та де він народився. Іван з дитинства мав певні вади, через що погано говорив.

Чоловік дуже вправно грав на дрибмі та міг змайструвати її будь з чого, тому робив дрибми і продавав їх, натомість він зовсім не любив працювати, і на прохання допомогти завжди знаходив причину відмовитися

Одного дня Іван колов дрова в сусідки Дарусі та заграв на дрибмі, дівчина чула цю мелодію і її голова переставала боліти та Іван теж відчував що потрібен Дарусі.

Вони стали жити разом. Іван справлявся з домашнім побутом та

допомагав Дарусі позбутися головного болю. Сядуть притулять голови один до одного, Іван грає а Даруся слухає.

І здавалося б все добре, вони вдвох, та навіть тут не обійшлося без людей. Якось прийшов до Дарусиної хати радянський солдат і забрав Івана працювати в колгоспі, а коли відпустили, видали йому чисту, нову солдатську форму, в той момент коли Іван зайшов до хати Даруся побачила його в формі, та сказала йому -Іди Іване (це чи не єдине що сказала Даруся за все своє життя), оскільки побачила в цій формі, свій біль, побачила той день, після якого вона перестала говорити.

Причина тому КГБіст який солодкою конфетою випитав у маленької Дарусі, яка не знає що таке брехня, правду через яку вбили її тата, а матір не витримала цього горя і повісилася. Даруся втратила всіх, тепер це з нею на все життя.

Після цього спогаду Даруся спускається на землю приймаючи свою важку і жорстоку долю.

2. Ідейно-тематичний аналіз

Час дії - 50-60ті роки ХХ століття

Місце дії - село Черемошне Чернівецької області Буковина

Тема - комплекс провини, як наслідок трагічної історії

Ідея - осмислення традиції українського народу в ХХ ст. через особисту драму простої сільської дівчини, яка змушена мовчати, не тому, що немає що сказати, а тому, що правда занадто жорстока і болюча.

Сюжет: Даруся – тиха жінка, яку в селі вважають «неповна розуму».

У дитинстві вона несвідомо стала причиною смерті батька та самогубства матері. Від болю і шоку замовкла на все життя. Через її долю авторка розкриває трагедію людини, зламану історією, зрадою і страхом.

Надзавдання: Розбудити історичну свідомість народу, осмислити трагедію українців у ХХ ст. та показати, як мовчання, біль та зламані долі є наслідком жорстокості тоталітарної системи, але водночас – джерелом внутрішньої сили і гідності.

Наскрізна дія: Життя з тягарем провини. Внутрішня боротьба Дарусі зі спогадами про пережите.

Конфлікт – соціальний, ідеологічний, фізичний, моральний, внутрішній.

3. Творчий задум (форма, жанр, стиль) та обґрунтування

Форма – хореографічна картина

Жанр – лірико-трагічний

Стиль – еkleктичний

З огляду на те, що твір формально є хореографічною картиною(дві і більше частин, як відомо, об'єднані в одну повноцінну композицію). Було вирішено поєднати в хореографічній постановці декілька картин, які повністю розкривають драматургію твору.

Перша частина - в ній показується образ Дарусі, її біль, переживання, страхи, а також суспільство яке не сприймає її, і через те що вона не така як їм хочеться вважають її дурною, кричать, ображають та насміхаються, кидають в неї солодкі цукерки бо знають що їй від цього погано. Ці епізоди показують глядачу роль простої людини (понівеченої страшними подіями у житті) у суспільстві, те як люди відчужуються від чужих проблем.

В другому епізоді в житті Дарусі з'являється Іван якого теж вважають диваком. Він її розуміє і дуже добре до неї ставиться, він розуміє що дівчина не дурна і хоче їй допомогти, Іван робить для цього все що тільки може(допомагає по господарству, закатає її голову в хустки, грає на дрімбі, дівчині від цього стає легше). Але і тут не обходиться без жорстокості людей, вони роблять все щоб ці двоє знову залишилися самі по собі. В останньому епізоді показано КГБіста, він є уособленням страшних спогадів дівчини, через моторошну історію з дитинства вона не говорить, цей спогад з нею на все життя.

Протягом всього сюжету головна героїня все розуміє і знає, лише не говорить, вона є уособленням людей які мають психологічні травми і живуть з ними. Суспільство в даному випадку не робить зовсім нічого, лише засуджують.

4. Композиційно-архітектонічна побудова

Експозиція – спогад з дитинства Дарусі

Зав'язка – розповідь про двох «диваків» з села Черемошне

Розвиток дії – життя Дарусі з Іваном, прихід радянської влади

Кульмінація – ухід Івана з життя Дарусі (вона згадала свій страшний спогад з дитинства)

Розв'язка – Даруся знову сама, їй знов нестерпно болить голова

Фінал – Даруся у хреста, у хреста вона бачить своїх померлих родичів, їх забрала в неї радянська влада. В цій сцені показано важку долю жінки.

Сценарно-композиційний план поданий у формі таблиці (Додаток А).

Сценографія творчого проєкту розписана в додатку В.

5. Дійові особи та їхня характеристика

Даруся – українська жінка, яка стала жертвою жорстоких обставин історії.

Вона дуже чутлива і розумна, вона усе пам'ятає, але не говорить. Даруся тримається осторонь людей, живе в своєму внутрішньому світу.

Місцеві вважають її «дурною», хоча насправді це зовсім не так. Її називають «солодкою» щоб не казати прямо що вона дурна. Але солодка це зовсім не про щось солодке і смачне, солодка – це біль і втрати, розпач та зневіра, страх і понівечена доля.

Іван Цвичок – 50-річний чоловік, якого теж вважали «дурним», ніхто не знав від кого він народився та де його батьки. Іван допомагав Дарусі і дуже

її любив, він допомагав їй боротися зі страшним болем. Вони були разом допоки радянська влада не втрутилася в їхнє життя. Іван простий чоловік який зовсім не сприймав роботу але Дарусі допомагав як тільки міг.

КГБіст – страшний, противний чоловік, він зруйнував все життя. Він є уособленням всього найстрашнішого, він – зло. У постановці він вийде двічі, спочатку як спогад маленької Дарусі і майже в самому кінці, в сцені коли черех радянських солдат Даруся прогнала Івана і знов лишилась сама.

Народ – звичайні люди, які хочуть все контролювати і все знати. Їм не подобається Даруся, бо вона не така як всі але люди не хотіли їй допомогти або хоча б розібратися, їм просто хотілося все контролювати.

6. Характеристика музичної основи хореографічного твору

Хореографічна картина «Солодка Даруся» створена на музику українських композиторів Алли Загайкевич та Олександра Чорного. Мелодії поєднують в собі сучасну кіномузику з елементами українського фольклору а також звучання традиційних інструментів та народних мотивів.

Алла Загайкевич (17.12.1966) українська композиторка. Написала безліч музикознавчих статей у наукових збірках і журналах в Україні та за кордоном. Володарка багатьох грантів та нагород. Є учасницею численних міжнародних фестивалів сучасної музики в Україні, Франції, Швеції, Японії, Китаї, Чехії, Литві, Канаді, Польщі. Поєднує роботу в академічних концертних жанрах та в сучасних мультидисциплінарних проєктах. Виступає з виконавцями нової імпровізаційної музики в електроакустичних перформенсах.

Олександр Чорний - режисер монтажу, фрілансер, живе у Києві і працює з повнометражним і документальним кіно, рекламою і трейлерами в усьому світі. Має великий міжнародний досвід роботи. Три роки працював на Мальті, потім робив проєкти по всій планеті (Італія, Німеччина, Британія, Китай, Гонконг, Австрія, Росія та ін). Працював в голівудській команді над стрічкою Wonderwell (Керрі Фішер, Піта Опа) как Assembly Cut Editor. Двічі

номінований на найкращий монтаж на "Золотій Дзизі" за стрічки "Дике поле", "Додому" та "Мої думки тихі". Отримував нагороди за монтаж на Київському міжнародному фестивалі реклами.

В хореографічній картині використаний плей-лист з кінострічки «Довбуш».

Використані треки які передають внутрішній стан героїв та підтримують атмосферу постановки. «open theme» ця мелодія звучить в той час коли на сцені відбувається вихід народу та їх взаємодія з Дарусею. Друга мелодія «Marichka dream» під цей музичний супровід показується внутрішній стан Дарусі її біль та страх, відстороненість від людей.

«floyara Dovbusheva» на цю музику поставлено хореографію в якій розкривається особа Івана, ця мелодія добре передає емоційний стан Івана, також на цю мелодію накладено звучання дрибми, для того щоб ще більше розкрити образ Івана за допомогою музики. «goodbye» під цю мелодію на сцені відбувається дует Дарусі з Іваном, всі їхні маленькі радощі та загалом їхнє життя, таке як вони вміли.

Також в проєкті використаний радянський марш (абсурдне явище) використано приспів пісні «шырока страна моя родная» в цій сцені на українські землі прийшла радянська влада.

Фінальна сцена під трек «childhood» в фінальній сцені Даруся все розуміє і приймає свою важку долю. Вона бачить всю свою сім'ю яку вбила радянська влада.

7. Сценарно-композиційний план

Картина	Епізод	Реквізит	Учасники	Музика	Світло	Тривалість
1	Спогад з дитинства	льодяник	Даруся та КГБіст	Без музики, КГБіст	Тьмяне жовтувате	1:00

	Дарусі			говорить текст	світло	
2	Вихід народу	льодяники	Народ та Даруся	Open theme + graves	Червоний луч на дарусю який переходить в темно жовте велике коло	1:57
3	Соло Дарусі	-	Даруся	Marichka dream	Луч на дарусю	1:30
4	Соло Івана	-	Іван	Floyara Dovbusheva + дримба	Освітлюється глядацька зала, світле(тепло жовте) світло	1:00
5	Дуєт Дарусі та Івана	-	Іван та Даруся	Goodbye	Освітлений центр сцени, заднік темний	2:00
6	Прихід радянської влади	Червоні прапорці та одяг	Народ в образі радянських «советов»	Радянський марш	Помаранчеве світло і страбоскопи	1:00

Загальна тривалість – 10 хв.

8. Сценографія

Костюми

Народ – українські сорочки, чоловіки в штанах прямого крою (гуцульські), жінки в темних спідницях, в руках вони тримають півників на палицях. В 6 сцені народ переодягається в солдатську радянську форму, а в рухав тримають червоні прапорці. (див. Дод.А-1)

Даруся – біла сорочка та світла довга спідниця, босоніж. (див. Дод.А-2)

Іван – в гуцульських штанях з оголеним торсом і босоніж, при собі має дримбу. (див. Дод.А-3)

КГБіст– шинель, брюки, чорні чоботи, фуражка, окуляри та півник на палиці.

Декорації

Декорації відіграють важливу роль в хореографічних виставах, створюють візуальний фон для історії та танцю. Вони бувають простими і складними, абстрактними та реальними, їх задача полягає в тому щоб підкреслювати настрій, тему та дії вистави.

В даній хореографічній постановці відсутній задній фон, він просто темний і ніяк не привертає до себе увагу.

З реквізиту використано: півників на палицях(див. Дод. Б-1), червоні прапорці та дві трембіти. (див.Дод.Б-2)

ВИСНОВКИ

Створення хореографічної картини «Солодка Даруся» було результатом практичної реалізації ідеї важкої долі людини, що можна побачити у кожній частині хореографічної картини.

Для розкриття композиційного та ідейно-тематичного рішення кожна частина картини була ретельно відпрацьована з точки зору тематичного оздоблення та композиції, щоб передати внутрішній стан та цінності головних героїв.

В ході роботи над проектом було використано багато нового матеріалу що дало змогу розширити свої знання та навчитися проводити аналіз та планування, які є необхідними аспектами в мистецькій діяльності.

Проведено репетиції з використанням танцювальних практик і методів, розглянуто такі напрямки сучасної хореографії як: модерн, контемпорари, вільна пластика, пантоміма, імпровізація.

Знайдено концептуальні рішення досліджуваної теми засобами синтезу хореографічної пластики, музики та акторської майстерності.

Відштовхуючись від наведеної думки, було індивідуалізовано образи хореографічної композиції і наповнено їх характером. Завдяки новому баченню ідей та символів, стає можливим показати життя українців засобами сучасної хореографії, зберегти традиції та колорит українського народу.

Хореографічна постановка «Солодка Даруся» глибинна і емоційна художня інтерпретація однойменного роману Матіос. Показані страждання і трагізм долі, який зумовлений не тільки історичними подіями а й жорстокістю та нерозумінням людей. Поєднання пластики рухів та музичного супроводу допомогло висвітлити наблизити глядача до глибоких сенсів, які зазвичай приховані в стражданнях і тиші.

Постановка вшановує пам'ять про страшне минуле, та нагадує про те, як важливо зберегти людську гідність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загайкевич Алла Леонідівна // Українська музична енциклопедія. У 2 т. Т. 2. [Е – К] / гол. редкол. Г. Скрипник. — Київ : Видавництво Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, 2008. — С. 107.
2. Матіос.М. МАЙЖЕ НІКОЛИ НЕ НАВПАКИ. Сімейна сага в новелах. — К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2024, вид. 5-те. — 192 с.
3. Матіос.М. СОЛОДКА ДАРУСЯ. Роман. — К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2023, вид. 6-те. — 208 с.
4. Станчишин.С. Емоційні гойдалки війни. Роздуми психотерапевта про війну. — 2-ге вид., доп. — К. : Віхола, 2024. — 312 с.
Тизер до фільму «Солодка Даруся» за мотивами роману Марії Матіос.
<https://www.youtube.com/watch?v=alA01Y5-bEI&t=356s>
5. <https://dzygamdb.com/uk/persons/3818>
6. <https://if.kontramarka.ua/uk/solodka-darusa-68172.html>

ДОДАТКИ**Додаток А-1****Фото Шпонько Катерини**

Фото Шпонько Катерини

Фото Шпонько Катерини

Фото Шпонько Катерини

Фото Шпонько Катерини

Додаток Б – 2

<https://depositphotos.com/ua/photos/%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%B1%D1%96%D1%82%D0%B0.html>